

Ο Πάμπλο Πικάσο (αριστερά) καθόρισε με το έργο του τον 20ό αιώνα. Δεξιά η «Γκερνίκα», έργο του 1937, εμπνευσμένο από τον βομβαρδισμό της ομώνυμης βασκικής πόλης από τους Γερμανούς.

Ο θάνατος του Πάμπλο Πικάσο

Ο εικαστικός που σφράγισε τον 20ό αιώνα, με το επώνυμό του να έχει γίνει συνώνυμο της μοντέρνας ζωγραφικής

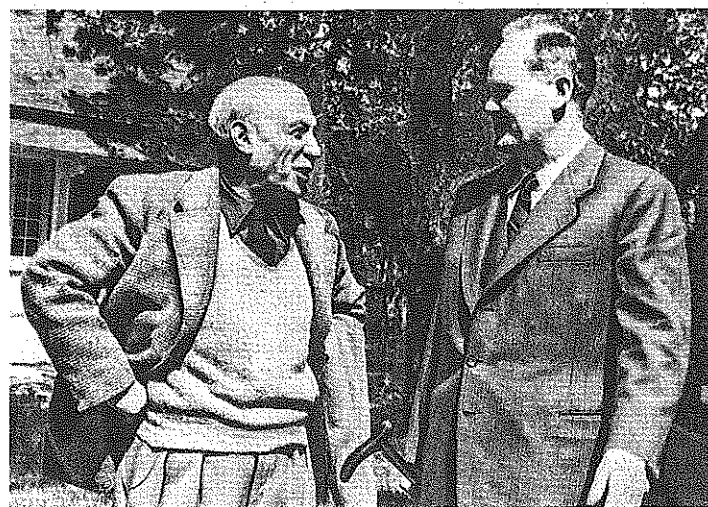
Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ*

46
χρόνια
πριν

Το 1973 έφυγε από τη ζωή ο Ισπανός ζωγράφος Πάμπλο Πικάσο. Γερμανός ιστορικός της τέχνης παρατηρεί κατά τη δεκαετία του 1960 ότι για τον καλλιτέχνη αυτόν έχουν γραφτεί πιο πολλά από όσα για οιονδήποτε άλλον σε ολόκληρη την Ιστορία της Τέχνης! Το επώνυμό του έχει γίνει συνώνυμο της μοντέρνας ζωγραφικής. Σφράγισε τον 20ό αιώνα: η «Γκερνίκα» του αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες αντιπολεμικές διαμαρτυρίες. Ήταν γεννημένος στη Μάλαγα της Ανδαλουσίας το 1881, έζησε 92 χρόνια, με όλο του το είναι. Δεν

δισταζε να αρνείται κάτι που κατέκτησε. Ελεγε: «Ζωγραφίζω όπως αναπνέω. Όταν εργάζομαι, αναπαύομαι. Το να μην κάνω τίποτα ή και το να μιλάω με αυτούς που έρχονται να με δουν με κουράζει». Και πρόσθετε: «Τρομάζω μήπως αντιγράψω τον εαυτό μου, μα δεν διστάζω, όποτε μου δείχνουν λ.χ. σειρά παλαιών σχεδίων μου, να κρατήσω όλα τα στοιχεία που θέλω».

Πάντοτε ερευνητικός, χάρη στην ασύλληπτη σε έκταση και πολλαπλή σε επιδράσεις καλλιτεχνική δημιουργία του, εμφανίζεται ως εμβληματική μορφή ανά τους αιώνες. Εννοείται ότι κάθε γενιά προσεγγίζει με τα δικά της βιώματα τα έργα του, που παραμένουν ανοικτά.

Από τη γαλάζια περίοδο στον κυβισμό

Ήδη το 1895, οπότε εισάγεται στη Σχολή Καλών Τεχνών της Βαρκελώνης, είναι έτοιμος: ζωγραφίζει το θέμα των εισαγωγικών εξετάσεων σε μία ημέρα, μολονότι είχε περιθώριο ενός μηνός! Δείχνει ότι μπορεί άριστα να ζωγραφίζει, κατά τους κανόνες της ακριβούς παραστατικής απεικόνισης. Το 1896 αποκτά το πρώτο εργαστήριό του.

Το 1900 φθάνει, πρώτη φορά, στο Παρίσι. Το 1901, ζει στη Μαδρίτη και αρχίζει να ζωγραφίζει έργα στα οποία κυριαρχεί το γαλάζιο χρώμα. Η περίοδος των επόμενων τεσσάρων χρόνων, η «γαλάζια», χαρακτηρίζεται για την επικέντρωσή του στα κύρια στοιχεία μορφών από τον κόσμο του θεάματος (αρλεκίνους, ακροβάτες) που αποδίδονται λιτά και μνημειακά, κάποτε με την παρεμβολή γεωμετρικών όγκων. Οι ανθρώπινες μορφές του, αμήχανες μέσα στον χώρο, έχουν παγωμένες εκφράσεις και εκφράζουν απαισιοδοξία.

Το 1904, στο Παρίσι συνδέεται με λογοτεχνικούς κύκλους. Το 1905, συχνάζει σε τσίρκα και έρχεται σε επαφή με το κλίμα των παρασκηνίων τους. Εγκαταλείπει το γαλάζιο χρώμα, υιοθετώντας κλίμακα θερμών ροδίνων τόνων που προσδίδουν στα έργα του κίνηση και φως. Τώρα περνάει, με πιο λεπτομερές σχέδιο, από τη βαριά ατιόσφαιρα του κλειστού χώρου στην πιο ανοιχτόχρη του ανοικτού, όπου πλέον συναρθρώνει ομίλους μορφών και γεωμετρικά σχήματα. Ο Ρώσος συλλέκτης Στσουκίν αγοράζει πάνω από είκοσι μεγάλους πίνακές του που εισάγονται στη Μόσχα και στην Αγία Πετρούπολη. Η γνωριμία του με το ζεύγος του Λέο και της Γερτρούδης Στάιν θα τον φέρει εγγύτερα στο καλλιτεχνικό και πνευματικό Παρίσι. Παράλληλα μελετά στο Λούβρο έργα. Σχεδιάζει και χαράζει οξυγραφίες, δεκαέξι έργα με σαλτιμπάγκους, τα οποία εκδίδει ο σημαντικός εκδότης Βολάρ.

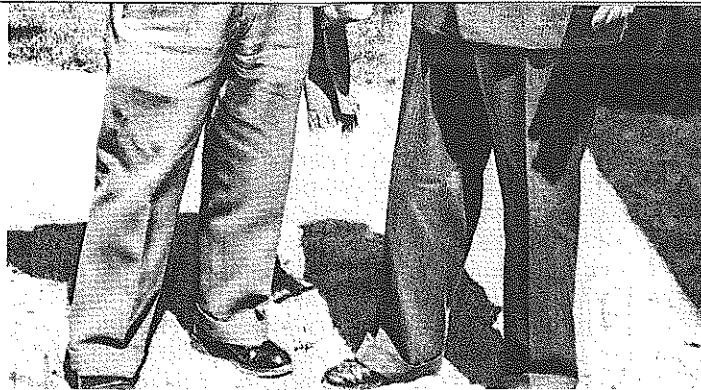
Το 1906, σηματοδοτεί τη συνάντησή του με τους ομότεχνούς του Ματίς και Ντερέν, ήδη εκπροσώπους του

γεμάτου χρωματικό πάθος κινήματος του φωβισμού, αλλά και την απαρχή του πρώτου κυβιστικού έργου του, των «Δεσποινίδων της Αβινιόν», δρόμου με οίκους ανοχής στη Βαρκελώνη. Στο έργο-αφετηρία του κυβισμού συνυπάρχουν δεδομένα από την αρχαία και τη νεότερη εικαστική παράδοση με στοιχεία από τον Σεζάν, την ιβηρική και την αφρικανική γλυπτική. Εδώ όμως ο ζωγράφος τολμά να προχωρήσει σε ταυτόχρονη απόδοση περισσότερων της μιας όψεων στο πρόσωπο της καθιστής μορφής! Τα επίπεδα κατακεραματίζονται, σαν να υποδηλώνουν φευγαλέα μεταστροφή της έκφρασης στο πρόσωπο, με την πρόσπτωση του φωτός, ή και αυτής της ίδιας της ψυχολογικής διάθεσης.

Επικολλήσεις

Το 1907 εγκαινιάζεται η λεγόμενη «νέγρικη» περίοδος. Τον ίδιο χρόνο συναντά τον αυτάδελφό του στην τέχνη Μπρακ, με τον οποίον θα είναι πλέον ακώριστοι. Δύο χρόνια αργότερα, το 1909, σε παραθερισμό του στην καταλανική Χόρτα ντ' Εμπρο, εισάγει στη ζωγραφική του τον αναλυτικό κυβισμό. Το 1911 εκθέτει πρώτη φορά στη Νέα Υόρκη και εντάσσει μεμονωμένα γράμματα σε έργα του. Το 1912, σε διακοπές με τον Μπρακ στο γαλλικό Σοργκ, περνάει στον συνθετικό κυβισμό, διευρύνοντας τη ζωγραφική επιφάνειά του με την εφαρμογή και επικολλήσεων. Τότε, στη Φθινοπωρινή Έκθεση, οι κυβιστές ζωγράφοι, που έχουν πληθύνει, μπαίνουν διά της βίας σκανδαλίζοντας. Αργότερα θα πει: «Όταν κάναμε κυβισμό, δεν είχαμε καμιά πρόθεση να κάνουμε κυβισμό, μα να εκφράσουμε ό,τι βρισκόταν μέσα μας». Τα επόμενα χρόνια τα κυβιστικά έργα του φέρουν ζωρύτερα χρώματα. Το 1918, κάνει τον γάμο του με τη χορεύτρια Ολγα Κόκλοβα και, παράλληλα με τις κυβιστικές προσπάθειές του, γοητεύεται από τον κλασικιστή ζωγράφο Ενγκρ.

Κατά τον ισπανικό εμφύλιο, συντάσσεται με τους Δημοκρατικούς και αναλαμβάνει τη διεύθυνση του Μουσείου Πράδο, φυγαδεύοντας και διασώζοντας τα έργα του. Το 1937, συγκλονισμένος με τον βομβαρδισμό από ναζιστικά αεροπλάνα της βασκικής πόλης Γκερνίκα, δίνει τον ομότιτλο ζοφερό πίνακά του, που εκτίθεται στο ισπανικό περίπτερο της

Αριστερά, ο Πικάσο συζητάει με τον γκέπ του γαλλικού κομμουνιστικού κόμματος Μορίς Τορέ, έπειτα από ταξίδι του στη Μόσχα, το 1952. Επάνω, «Οι Δεσποινίδες της Αβινιόν», έργο-αφετηρία του κυβισμού.

«Γκερνίκα», σπουδαίο αντιπολεμικό έργο

Το 1920, και αφού έχει περάσει το 1919 από το Λονδίνο, θα διαφοροποιηθεί πάλι, με νεοκλασικά έργα, στα οποία τα μεγέθη των μορφών του είναι μνημειακά. Τα επόμενα χρόνια συνδυάζει τον Κυβισμό με τον Νεοκλασικισμό. Το 1925 συμμετέχει στην πρώτη έκθεση σουρεαλιστών στο Παρίσι. Το 1928 επιδιέχεται στη γλυπτική. Από το 1929 έως το 1931 ορίζεται ως περίοδος των Μεταμορφώσεων, καθώς τον απορροφά η εικονογράφηση του οβιδιακού έργου. Το 1932 κάνει σειρά κομμωμένων γυναικών και οργανώνεται αναδρομική έκθεση στο Παρίσι. Το 1933, εικόνα του αποτελεί το εξώφυλλο για το πρώτο τεύχος του περιοδικού «Μινώταυρος» του θρυλικού εκδότη Σικρά. Το 1934 ταξιδεύει στην Ισπανία, ζωγραφίζει ταυρομαχίες και δίνει την εικονογράφηση της «Λυσιστράτης» του Αριστοφάνη. Το 1936 οργανώνεται μεγάλη αναδρομική έκθεσή του στη Βαρκελώνη, στο Μπλιμπάο και στη Μαδρίτη.

Κατά τον ισπανικό εμφύλιο, συντάσσεται με τους Δημοκρατικούς και αναλαμβάνει τη διεύθυνση του Μουσείου Πράδο, φυγαδεύοντας και διασώζοντας τα έργα του. Το 1937, συγκλονισμένος με τον βομβαρδισμό από ναζιστικά αεροπλάνα της βασκικής πόλης Γκερνίκα, δίνει τον ομότιτλο ζοφερό πίνακά του, που εκτίθεται στο ισπανικό περίπτερο της

Διεθνούς Εκθέσεως Παρισιού. Το έργο πέρασε το 1939 στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης και από το 1992 εκτίθεται στο Εθνικό Μουσείο Κέντρο Τέχνης Βασίλισσα Σοφία της Μαδρίτης. Το 1949 ο Ρενέ παρουσιάζει την «Γκερνίκα» σε ντοκιμαντέρ, με τον ποιητή Ελιάρ να σχολιάζει το έργο.

Η έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει τον Πικάσο να εκθέτει στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης Νέας Υόρκης. Φτάνει στο Παρίσι, όπου δεν τον θίγουν τα στρατεύματα κατοχής. Αγωνίζε-

ται να εκδηλώσει την πνευματική ελευθερία του. Φιλοτεχνεί τεράστια γλυπτά. Με την απελευθέρωση, εκθέτει στο Παρίσι και στο Λονδίνο. Το 1946 στο Βαλορί της Γαλλίας στρέφεται στην κεραμική, δίνοντάς της νέο χαρακτήρα. Τα χρόνια 1947-50 αφοσιώνεται στη λιθογραφία, επινοώντας μεκτές λύσεις.

Από το 1955 ο Πικάσο ζει στις Κάννες, ενώ τον ίδιο χρόνο παρουσιάζεται μεγάλη αναδρομική έκθεσή του σε τρεις γερμανικές πόλεις. Από το 1958 έως το 1960 ζωγραφίζει μνημειακά τοιχογρα-

φία για το παρισινό κτίριο της UNESCO. Το 1961 συμπληρώνει τα ογδόντα χρόνια του, που τα γιορτάζουν επί δύο χρόνια με μεγάλες αναδρομικές εκθέσεις του το Λονδίνο και η Νέα Υόρκη, χωρίς να υπολείπονται εκδηλώσεις σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις.

Η δραστηριότητά του δεν μειώνεται ούτε στην τελευταία δεκαετία της ζωής του. Το 1960 κάνει έναν ακόμη γάμο, με τη Ζακλίν Ροκ. Το 1964 γίνονται μεγάλες εκθέσεις του στην Ιαπωνία, στον Καναδά και στη Νέα Υόρκη. Το 1966 το Παρίσι γιορτάζει τα ογδοηταπεντάχρονα του, με πέντε ταυτόχρονες εκθέσεις. Το 1970, σε έκθεση στην Αβινιόν, δείχνει 165 μεγάλους πίνακες και 45 σχέδια, όλα από το 1969! Το 1970 πολλά νεανικά έργα του τα χαρίζει στο Μουσείο της Βαρκελώνης.

Στα εβδομήντα πέντε χρόνια της ακατάπαυστης εικαστικής παραγωγής του έχει υπολογιστεί ότι ανέρχονται σε 13.000-14.000 τα σχέδια και οι πίνακές του, σε 300 τα γλυπτά του, σε 100.000 τα χαρακτικά του, σε 34.000 οι εικονογραφήσεις βιβλίων του! Σύμφωνα με υπολογισμό, η περιουσία του υπερβαίνει τα 50.000.000 δολάρια!

* Ο κ. Δημήτρης Παυλόπουλος είναι αναπληρωτής καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Πολύχρονη η σχέση του με την Ελλάδα

Η σχέση του Πικάσο με την Ελλάδα, που, όπως είδαμε, προκύπτει από τα χρόνια του 1930, συνεχίζεται τη δεκαετία του 1940. Το 1946 φιλοτέχνησε έργο που συμπεριλήφθηκε το 1949 στην έκθεση του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, οργανωμένη από το ζεύγος Ροζέ και Τατιάνας Μιλιέ. Ο πίνακας αφιερώθηκε στον ελληνικό λαό, όμως το 2012 εκλάπη από την Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου, χωρίς να έχει βρεθεί. Και άλλα έργα του Πικάσο τον έφεραν κοντά στην Ελλάδα. Το 1952 σκίτσο του από φωτογραφία του Δήμου Σακελλαρίου αποτυπώνει τον Μπελογιάννη με το γαρίφαλο. Όταν ρώτησαν τον Πικάσο γιατί άφησε το κάτω μέρος χωρίς να κλείσει το περίγραμμα, είπε ότι τέτοιον άνθρωπο δεν μπορείς να τον περιορίσεις... Και το 1959 σχεδίασε τον Παρθενώνα ως συμπάρταση προς τον κατάδικο για «κατασκοπεία» Μανώλη Γλέζο, έργο το οποίο το 2007 εκτέθηκε στην πρώτη Μπιενάλε της Αθήνας. Το 2004, τέλος, το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Ανδρού - Ίδρυμα Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή διοργάνωσε την έκθεση Ο «Πικάσο και η Ελλάδα».